

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1273888/4

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד, הרב עובדיה חפץ יעקב, הרב אברהם צבי גאופטמן

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד שי זילברברג)

נגד

הנתבע: פלוני

הנדון: חיוב גט לבעל שנסע לחו"ל ולא חזר

פסק דין

תיאור העובדות

בפנינו מקרה קשה ומורכב של בעל שברח לחו"ל והותיר בארץ את אשתו וילדיו. גם טענת הבעל, לפיה יצא מהארץ לצרכי פרנסתו בעסקי השחיטה, אין בה כדי לחפות על העובדה החמורה, לפיה הוא נעדר מהארץ קרוב לשנה וחצי, כאשר אשתו מבקשת להתגרש.

הצדדים נמנים על הציבור החסידי ונישאו לפני כעשור. מנישואים אלו נולדו להם שלשה ילדים. הבעל התפרנס כנהג, והיה נוסע מפעם לפעם לחו"ל עם קבוצת שוחטים, כאשר בפעם האחרונה בה נסע, בחר שלא לשוב ארצה. לדברי האשה, במשך כשלוש שנים טופלו באמצעות ייעוץ זוגי, ובמשך כשנה וחצי קודם עזיבת הבעל לחו"ל חיו בפירוד, על אף שהתגוררו באותו בית. למרות הקשיים המשמעותיים, המשיכו בני הזוג להתגורר יחדיו עד שהאשה יידעה את הבעל על רצונה להתגרש. בתגובה אסף הבעל את חפציו האישיים, את דרכונו, ודרכוניהם של ילדי הצדדים.

האשה שחששה מבריחה של הבעל לחו"ל, בקשה להוציא צו עיכוב יציאה כנגדו. הצו אכן ניתן, אך ככל הנראה הבעל הספיק לעזוב את הארץ זמן קצר קודם הגשת הבקשה בתחילת חודש תמוז תש"פ (יולי 20).

כארבעה חודשים וחצי לאחר מכן נפתח תיק גירושין ע"י האשה. בדיון הראשון שנערך בתאריך ט"ו בכסלו תשפ"א (1 בדצ' 20), נכחה האשה וב"כ. הבעל הצטרף לדיון באמצעות שיחת וידאו, והביע עמדתו כי הוא מסכים לתת גט, אך חושב שיש לעשות מאמץ למען הילדים. לדבריו יחזור ארצה לקראת פסח. בית הדין ניהל משא ומתן בין הצדדים, כאשר בסיומו הגיעו להסכם. הבעל הודיע כי הוא מקנה מודה ומתחייב על כל הכתוב בהסכם הגירושין, הקנין נעשה בפני עובד נוסף ששהה עמו, ובפני ביה"ד שצפה בו באמצעות הטלפון. ההסכם קיבל תוקף של פסק דין. בעקבות הצהרתו של הבעל, כי הוא מוכן להגיע לביה"ד באנגליה לצורך סידור גט שליחות, נעשתה פנייה מטעם ביה"ד ומחלקת עגונות לביה"ד באנגליה. אולם, בסופו של דבר, כעבור מספר חודשי דממה, התברר כי לבעל יש תנאים חדשים, המעכבים מבחינתו את סידור הגט.

בדיון שהתכנס בתחילת חודש תמוז תשפ"א (יוני 21), השתתף הבעל באמצעות תוכנת זום. בפתח דבריו אמר כי הוא נמצא בפולין, ואינו רוצה לעגן את אשתו, אחרת לא היה משתף פעולה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עם ביה"ד. לטענתו, ניאות בזמנו להסכם הגירושין, מפני שבית הדין דיבר איתו על חיובו בכתובה, ובכך שידל אותו להתפשר, שלא כדין. לדבריו, האשה לא הלכה למקווה שנתיים, ואינו מחויב כלל בכתובה.

בהסכם החדש, אותו ביקש הבעל לאשר, דרש שהאשה תישא ב-70,000 ₪ מסך החובות המשותפים. עוד ביקש להפחית את גובה המזונות מסך של 3,900 ₪ עבור שלשת הילדים לסך של 2,400 ₪.

למרות שבמישור העקרוני אין מקום לשנות את ההסכם שקיבל תוקף של פס"ד, על מנת שלא להביא את הצדדים לעיגון מתמשך, שוחח ביה"ד עם הצדדים באריכות, והציע הצעת פשרה, כולל הפחתת גובה מזונות הילדים. בסופו של דבר, האישה הסכימה לקבל את הצעת הפשרה, אך בתנאי, שלא תהיינה דרישות נוספות מצד הבעל. לעומתה, הבעל לא הסכים לקבל את הצעת הפשרה במלואה, ובפועל, גרם לפיצוץ הדיון, בלא שניתן היה להגיע להסכמה.

כעבור מספר ימים, שלח הבעל מכתב לביה"ד, בו כביכול הוא מקבל את הצעת הפשרה של ביה"ד, אך הוסיף שכל הנ"ל הינו בכפוף להסכם שהעביר לביה"ד באנגליה.

ביה"ד זימן את הצדדים כעבור מספר ימים, וממהלך הדיון נראה היה כי הצדדים הגיעו להסכמות. הבעל אף הביע נכונות לסדר את הגט באמצעות בית דין בלונדון. עם זאת, כאשר עמד ביה"ד לסכם את הדברים באופן סופי עם הצדדים, כתב הבעל לביה"ד באמצעות הודעה כי אינו מסוגל להמשיך את הדיון מאחר שאינו חש בטוב.

ביה"ד זימן את הצדדים לדיון נוסף ביום ה' מנחם אב תשפ"א (14 ביולי 21), במהלכו סירב הבעל להסכם הפשרה של ביה"ד כמות שהוא, וביקש להוסיף בו תנאים נוספים. לאור זאת, החל דיון בתביעת האשה לחיוב בגט ובתביעתה למזונות מעוכבת. הבעל שב וטען שאינו סרבן גט, וביקש שינהלו מו"מ באמצעות חמיו. ביה"ד נענה גם לבקשתו ואפשר לשני הצדדים 30 יום לנהל מו"מ ענייני לסיום כל הנושאים השנויים במחלוקת, על פי המתווה שהועלה באריכות בשלושה דיונים.

זמן סמוך לאחר מכן, התקבל בביה"ד מכתב מבית הדין התאחדות קהילת החרדים בלונדון, בו נכתב כי הבעל הופיע בפניהם ומסכים לפשרות שהציע ביה"ד, אך עדיין יש חילוקי דעות בנושאים מסוימים. לשם כך ממנה הבר"צ הנ"ל מגשר מטעמו לצורך מו"מ בין הצדדים.

בהחלטה שהוציא ביה"ד הובהר כי הסמכות היחידה לדון בעניינם של הצדדים נתונה לביה"ד הרבני בבאר שבע, ועל כן אינו מקבל את מכתב ביה"ד באנגליה ואת מינויו של המגשר הנ"ל מטעמם. עם זאת, מאחר שהתברר כי למגשר הנ"ל ישנן הצלחות רבות בניהול מו"מ, מינהו ביה"ד כמגשר מטעם הבעל, לצורך ניהול מו"מ מהיר והכנת הסכם גירושין בהקדם האפשרי, בתוך 21 יום.

למרות האמור, ובחלוף כחודשיים וחצי ממועד ההחלטה הנ"ל, לא התקבלה פנייה או מכתב מצד הבעל או המגשר מטעמו לעדכון כלשהו בעניין הסכם הגירושין.

ביה"ד הבהיר בהחלטה נוספת כי התנהלותו של הבעל הינה חמורה ביותר, ומלמדת על ניסיון לגרור הליכים, ולהשאיר את האישה עגונה זמן רב ולשווא (מן הראוי להבהיר שאף הבעל נשאר עגון). ביה"ד הורה כי לאור האמור, ובהיעדר הסכמה לסידור הגט ללא תנאי, ידון בדיון הקרוב שיתקיים בהרכב מלא בכל הנושאים השנויים במחלוקת, כולל בקשת האישה לחיוב בגט ולסנקציות, וכן חיוב הבעל במזונות אישה מצד "מעוכבת מחמתו".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במכתב ששיגר הבעל לקראת הדיון שטח באריכות את התנהלות העניינים מנקודת מבטו, כאשר לדבריו ב"כ האשה הוא זה שטרפד מו"מ מול המגשר שמונה ע"י ביה"ד, זאת באמצעות דרישות לחתום על מסמכים וטפסים שונים קודם למו"מ. לדבריו, גם אבי האשה הטיח באביו כי אינם מתכוונים לנהל מו"מ עם המגשר. הבעל שב והדגיש כי אינו מעגן את האשה, והוא נכון ומזומן לתת את הגט לאחר חתימה על הסכם הוגן. עוד הלין על ניכור הורי שגורמת האשה. בסיום מכתבו הוסיף כי בעקבות התפטרות ועדת הדיור של החסידות עליה הם נמנים, מחיר חצי הדירה אותו האשה תצטרך לשלם יהיה עפ"י שמאות ומחיר שוק מקומי (נציין, כי מדובר במחיר יקר משמעותית מהמחיר עליו סוכם בעבר). את מכתבו חתם באיום כי אם יתקבלו החלטות נגדו, יתבע שותפות מלאה בנטל החובות, כספים שלדבריו הוסתרו ממנו ואף פיצוי על עגמת נפש.

בדיון האחרון שהתקיים, בחר הבעל שלא להשתתף באמצעות הזום. ביה"ד המתין זמן רב. גם מזכירות ביה"ד שלחה הודעה לבעל שיצטרף לדיון, אך הבעל לא הגיב. האשה וב"כ שטחו טענותיהם לחיוב בגט ולחיוב במזונות מעוכבת מחמתו (אותם טיעונים שטענו בדיונים הקודמים כאשר הבעל נכח באמצעות הזום).

בירור הדין

א. קיום דיונים שלא בפני בעל דין

הדיונים נערכו בהשתתפות של הבעל באמצעות שיחת וידאו ותוכנת "זום", בה הבעל יכול היה לצפות במתרחש באולם הדיונים. ביה"ד צפה בו והאזין לדבריו, להוציא הדיון האחרון, ממנו בחר הבעל להיעדר.

הלכה פסוקה היא שהדיון צריך להיערך בפני בעלי הדין.

לגבי דיני נפשות, מובא בגמרא בבבא קמא (מה, ע"א):

"השור יסקל וגם בעליו יומת" – כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם, אף שור בפניו."

וברש"י (שם) מפרש כי הדבר נלמד מ"עד עמדו לפני העדה למשפט".

גם בדיני ממונות מצינו שעל בעלי הדין להופיע לדיון ולעמוד בפני הדיינים, וכדמצינו בגמרא בשבועות (ל, ע"א):

"ת"ר ועמדו שני האנשים. בעדים הכתוב מדבר. אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין, כשהוא אומר 'אשר להם הריב', הרי בעלי דינין אמור..."

לפיכך אין בית דין יכול לפסוק דינו של אדם שלא הופיע בפניו, וכדמצינו בשולחן ערוך (חו"מ יג, ו):

"אם הוצרכו הדיינים לשאול דבר מבית דין הגדול, כותבין ושולחים, ובית דין הגדול מודיעים להם דעתם והם דנין אותם, דליכא למימר שיפסקו בית דין הגדול עליהם את הדין, דהא בעינן שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים".

כלומר בית הדין הגדול אינו רשאי לפסוק דינו של אדם מבלי שעמד בפניו, אלא מודיע דעתו לבית הדין שדן בדבר בפני בעלי הדין, והם אלו שפוסקים את הדין.

מקורו של השו"ע הינו בנמוקי יוסף (סנהדרין י, ע"א בדפי הרי"ף), על דברי הגמרא בסנהדרין (לא, ע"ב).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם הדבר סותר לכאורה את המובא בשולחן ערוך (חו"מ יח, ו):

"בית דין פוסקים בדיני ממונות שלא בפני בעל דין".

יסוד דבריו בתשובת הרשב"א (ח"א סי' אלף קיח), וז"ל:

"בית דין פוסקין ואפילו שלא בפני בעל דין ואף על פי שנחלקו (ב"ק מה) שאין גומרין דין השור אלא בפניו, הני מילי בדינו של שור, דכתיב 'השור יסקל וגם בעליו יומת' - כמיתת בעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניו, אף השור בפניו, אבל בממונא בעלמא מה איכפת לן, הא כל זמן שמביא ראייה סותר את הדין. הילכך חותכין דינו היום ושומעין דבריו למחר, אם מביא ראיות לסתור את הדין".

הרשב"א מבאר כי בדיני נפשות, לאחר הכרעת הדין וביצועו, נוצר מצב בלתי הפיך, והוא "מעוות שאינו יכול לתקון" (עיין בסמ"ע יח, סק"ג), לכן לא ניתן לפסוק שלא בפני בעל הדין, מפני שאם היינו שומעים דבריו, ייתכן שהיה יוצא זכאי בדין. שלא כמו בדיני ממונות, בהם בכל שלב יכול בעל דין לסתור את הדין באמצעות ראיות חדשות. לכן, ניתן לפסוק את הדין, אף שלא בפניו.

ביישוב הסתירה הנ"ל מצינו בסמ"ע (שם):

"ונראה פשוט דהיינו דוקא כשכבר טענו שני בעלי דינין לפני הדיינים, אזי קאמר דיכולין לומר הפסק דין לאחר מהן, או לכתוב הפסק ולשלחו לכל אחד לביתו..."

לדברי הסמ"ע, גם בדיני ממונות, אין להכריע מבלי שבעלי הדין טענו לפני הדיינים, ורק לאחר שכבר עשו כן, ניתן לומר את פסק הדין אף שלא בפניהם. גם משמעותם הפשוטה של דברי הרשב"א היא לגבי מתן פסק הדין בהיעדרו של בעל הדין, ולא ביחס לדיון עצמו, בו נוכחותו של בעל הדין היא הכרחית. כדברי הסמ"ע הכריע אף הש"ך (יג, סק"ח).

אולם הב"ח (סימן יג) מיאן לחלק בכך, וכתב בדעת הרשב"א שאף במקום שהבעל דין לא טען כלל בפני הדיינים, ניתן לפסוק שלא בפניו, וכתב ליישב:

"ואפשר ליישב על פי מה שכתב הרשב"א גופיה לשם אם הוא במקום קרוב שולחים אליו וכו', הרי דלכתחילה בעינן שיהו בעלי דינים עומדים לפני הדיינים, אלא דבמקום רחוק חשבינן ליה כדיעבד וחותכים את דינו, דבדיני נפשות דוקא אפילו בדיעבד לא הוי דין אלא בפניו, אבל לא בדיני ממונות, והשתא ההיא דנמוקי יוסף איירי בלכתחילה, דאפילו בדיני ממונות בעינן שיהיו בעלי דינין עומדים לפניהם, אבל בדיעבד חותכים את דינו, וכ"כ בהגהות מיימוני פכ"א מהלכות סנהדרין, דהא דבעינן שיעמדו בעלי דינים לפני הדיינים בשעת גמר דין, אינו אלא בלכתחילה, ומסיק וכן פוסק מורי רבינו בשם ריב"א..."

הב"ח מבאר שלכתחילה גם בדיני ממונות צריך שיעמדו בעלי הדין לפני הדיינים, אולם בדיעבד, מועיל אף שלא בפניהם, משא"כ בדיני נפשות, שהעיכוב הוא אף בדיעבד.

ועיין בקצות (יג, סק"א) שהכריע כדברי הב"ח, דלא בעינן בפניו אלא לכתחילה, והיכא דאי אפשר, כדיעבד דמי, וכן הכריע התומים (יג, סק"ד).

שיטה זאת היא העומדת בבסיס תקנות הדיון (סעיף קא):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"הופיע התובע ולא הופיע הנתבע, והוא הוזמן כדין – רשאי בית הדין להחליט על בירור התביעה, כולל שמיעת עדות וראיות, שלא בפני הנתבע, ולתת פסק דין, או לדחות את הישיבה לתאריך אחר".

[ועיין עוד ב"סדר הדין בבית הדין הרבני" עמ' 515, ובמקורות נוספים אליהם הפנה בהקשר לסעיף זה בתקנות הדיון].

באשר לדין ודברים שבין איש לאשתו, ובפרט בנוגע להכרעה בחיוב גט, לדברי הסמ"ע והש"ך הסוברים כי הן בדיני נפשות והן בדיני ממונות צריך שייטען בפני ביה"ד, פשוט שלא ניתן לחייב שלא בפני הבעל, דלא גרע מדיני ממונות.

יתירה מכך, נראה שהדברים נכונים אף לדעת הב"ח, מפני שהקולא בדיני ממונות בדיעבד היא מפני שבממונות יכול לסתור את הדין לאחר זמן כשיביא ראיה חדשה, משא"כ בנפשות, שהוא מעוות שלא יוכל לתקון, וכפי שחילק הרשב"א בין הנידונים. ממילא בענייני גיטין, דומה הדבר לדיני נפשות, שמן הסתם לאחר מסירת הגט, לא תאבה האשה לשוב אל בעלה הראשון, בפרט אם הלכה ונישאה לאיש אחר. אם כן, מדובר בצעד בלתי הפיך, ועל כן בעינינו בפניו.

אם כי עדיין ניתן לחלק בין דיני נפשות לדיני אישות, וכפי שביאר גליוני הש"ס (בבא קמא מה ע"א) על פי השבות יעקב (סימן קמח) דהא דאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו הוא מפאת חיוב הצלה ד"והצילו העדה", שכאשר דנים בפניו יש להם רחמנות עליו יותר ומהפכים יותר בזכותו. ע"כ. ממילא זה אינו שייך בדין ודברים שבין איש לאשתו.

והנה בנדו"ד בו מדובר בבעל שנטש לחו"ל לפני כשנה וחצי ומעגן את אשתו, בזה יש לומר לכולי עלמא שניתן לדון אף שלא בפניו, וכפי שכתב הרשב"ש בתשובותיו (סימן מו):

"מי שהניח אשתו עגונה והלך לעיר אחרת למדינת הים, אם הבית דין שבאותה העיר יכולים לכופו לתת גט זמן לאשתו מדינא אעפ"י שהיא לא תבעתו בגט, או אינן רשאים בכך כיון שלא תבעתו.

ונראה לי שרשאים הם הבית דין בכך אעפ"י שלא תבעתו, שהרי כל ישראל הם בעלי דינים מחמת עגון. ותדע לך שהרי אין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין כדאמרינן בפרק הגוזל בתרא, ובעדות אשה מעשים בכל יום שמקבלים. וכן נראה פשוט מכמה מקומות מהמשנה ומהגמרא.

ונראה לי שהטעם הוא כי כל ישראל בעלי דין בכל דבר שמסור לערוה, וגם בדבר העונות דנפיק מיניה חורבא שהרי כמה חללים הפילה ורבים ועצומים עד הארץ הכריעה והשפילה, ופריצי עמנו פרצות פרצו, וזנו ולא יפרוצו. וחובה על כל ישראל וכל בתי דינים לגדור פרצות לבל ישוטטו השועלים בחוצות. הלכך הוה להו בעלי דין בדבר בקבלת עדותם, וכן בתביעתם לענייני גט אעפ"י שלא תבעתו האשה, דכלהו הוה בעלי דין בדבר...

ואחר שכתבתי זה מצאתי שכתב הרמב"ן ז"ל בתשובה לחכמי הה"ר ז"ל על ענין קבלת עדות אשה שלא בפני בעל דין ז"ל ועדות שקבלו אותה בית דין שלא בפני בעל דין, ודאי אפילו בדיעבד אינה עדות... אבל לענין קדושין וגיטין אמריתו האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה גרשני בעלי והרי עדים, איתמר [צ"ל: אי תימר] שאין מקבלים עדות עד שיבא בעלה ממדינת הים, אלא איסורא שאני וכלהו אינשי בעלי דין כדאמרינן התם לא חייבא לאחריתי הכא חייבא לאחריני. עכ"ל ז"ל, וזכיתי להסכים לדעתו. וכיון שעדות שנתקבלה שלא בפני בע"ד היא בטלה ובעדות אשה מקבלים שלא בפני בע"ד מטעמא דכלהו אינשי בעלי דין, הכי נמי בעינן גט מחשש עגונא. ובדבר איסורא כלהו אינשי בעלי דין נינהו וכופין אותו לתת גט זמן כדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האשה שתבעה מבעלה שיכתוב לה גט זמן כשהולך למדינה אחרת, כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה. ושלום על דיני ישראל. וכתב שלמה בר הרשב"ץ זלה"ה.

מדברי הרשב"ש עולה כי כל ישראל הם בעלי הדין כאשר מדובר בעיגונא, מצד שכל ישראל נחשבים לבעלי דין בדבר שבערוה, בשל ההשלכה הנובעת לכולם, הן מצד להתיר האשה לעלמא או לאוסרה, הן מצד ההשלכות והעוונות החמורים העשויים להיווצר בשל מצב העגינות. הרשב"ש הוכיח יסודו זה מדברי הרמב"ן כאשר לקבלת עדות אשה שמביאה עדים שגירשה בעלה במדינת הים, שמקבלין העדים שלא בפניו, שכל ישראל הם בעלי הדין.

הן אמנם הרשב"ש עסק במקרה בו העגונה לא הופיעה לדין ולא תבעה את הבעל המעגן, ולגבי זה אמר שכל ישראל הם בעלי דין לתובעו במקומה. אך נראה שהוא הדין במקום בו הבעל המעגן אינו מופיע בביה"ד, שכל ישראל נחשבים כבעלי דין לא רק מצד העגונה אלא גם מצידו של הבעל, שענייני האישות הם עניין הכלל. הדברים מבוארים יותר באבני נזר (אבן העזר רלח) שעמד על דברי הרשב"ש, וז"ל:

ו"נ"ל הפירוש דבעידי קידושין שהדבר חוב לכל העולם כדאמר בגמ' [קידושין סה ע"ב] הכא חייבא לאחריני שאוסר האשה עליהם והכל בע"ד, וא"כ נקבץ כל העולם, ואי אפשר, ועל כן גם לא בפני נקבל, ודי בקצת בע"ד יהי מי שיהי, גם בהב"ד עצמם די, שהם ג"כ בע"ד שנאסרת עליהם, וכעין שהביא הב"י תשו' הרשב"א בס' תי"ז מחודש א' עיין שם היטב, וכן בגירושין שכולי עלמא בע"ד לאפרושי מאיסורא, היינו דטעם קבלה בפני בע"ד פירוש"ם ריש פרק חזקת [כח ע"ב] שהבעלים יהיו שם שידעו לטעון להכחיש העדות או להזימם, היינו שהבעלים שהדבר נוגע להם יחפשו היטב אולי יש שמץ פסול בעדותם, ובאיסור שהכל בע"ד לאפרושי מאיסורא הכל ידקדקו אולי יש שמץ פסול בעדות ולא יתירו אשת איש שלא כדין, וא"ת מ"מ יקבלו בפני הבעל ג"כ, ליתא כיון של העולם בע"ד, ולקבץ הכל אי אפשר, די בקצת בע"ד יהי מי שיהי כיון שהכל בע"ד כתשו' רשב"א הנ"ל, כן נ"ל ביאור דבריו.

כלומר, בקבלת עדות על קידושי אשה, כל העולם הם בעלי דין, מפני שאותה אשה נאסרת עליהם, מחמת העדות, ואי אפשר לקבץ את כל העולם לשם כך, ודי בנוכחות בית הדין, שגם עליהם היא נאסרת, ונחשבים כבעלי דין. והוא הדין לעניין גירושין, שעל כל ישראל מוטלת החובה לאפרושי מאיסורא, שכולם בעלי דין לדקדק שלא יתירו אשת איש שלא כהוגן, וגם בזה די במקצת בעלי דין, שבפניהם ידון העניין. ועיין עוד ביסוד הדברים בשו"ת הרדב"ז (סימן ע).

יתירה מכך, עצם עגינותה של בת ישראל כשלעצמו הוא ענין כללי, ואינו נוגע לבעל דין פרטי בלבד, שמוטלת החובה על כלל ישראל להצילה מעגינותה (עיין "עזר משפט", עמ' שסא), ואף שהדין נוגע גם לבעל באופן פרטי, מ"מ העניין המרכזי הנידון נוגע לכלל.

והנה בנדו"ד, למרות שהבעל לא הופיע לדיוני ביה"ד, הרי שטח טענותיו באריכות רבה באמצעות הזום. על כן, אם הצורך לדון בפני בעל דין הוא מצד שמיעת הטענות, אזי בית הדין ראה את הבעל ושמע את דבריו באריכות ובסבלנות. ובעניין הסתמכות על שמיעת הבעל באמצעות אמצעים טכנולוגיים, עיין בתשובת מהרש"ג (ח"ב אה"ע סימן רנ) שהקל בזמן מלחמה לסמוך על ציווי הבעל לסופר ולעדי הגט דרך הטלפון, דלא גרע מהמושלך בבור ומצווה לכתוב גט, עי"ש. עוד מצינו בתשובת ה"בית יצחק" (שמעלקיש, אה"ע ח"ב, הג"ה לסימן נג) שכתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"בענין אם יכולה האשה לעשות שליח לקבלה אם בעלה מסוכן בעיר אחרת ע"י מכונה טעלעפאן הנעשה לקשר שני מקומות רחוקים זה אפילו כמה מאות פרסאות, נלע"ד להתיר במקום שיש חשש שתפול לפני יבם קטן. חדא, שיכול השליח להכיר קולה של האשה המדברת אליו, וכבר כתבתי לעיל דטב"ע דקלא מהני לענין היתר עגונה וה"ה לענין שליחות הסופר והשליח לקבלה. אמנם אף אם זה לא הוי שמיעת קול ממש, דלא ניכר טביעו' עינא דקלא, מ"מ לשליח לקבלה מהני באופן שיעמדו שני עדים בעת שהאשה מדברת לתוך המכונה וגם יעמדו שני עדים אצל השליח למען ישמעו כי הוא נעשה שליח... ולדעתי זה מקצוע גדול בהיתר עגונה".

והנה בעניינא דנן, שניתן הן לראות את הבעל, הן לשמוע קולו בבירור, פשיטא שהדבר מועיל מצד הצורך בשמיעת בעל הדין בפני הדיינים, ואכמ"ל.

זאת ועוד, הרי הבעל ידע היטב על מועדי הדיונים, ואם סבור היה כי עליו לשטוח טענותיו ביתר הרחבה ובהירות, יכול היה להגיע ולטעון בפני הדיינים.

גם אם נאמר שעל בעל הדין לעמוד ממש בפני הדיינים מכח גזירת הכתוב, הרי כבר הבאנו את דברי הב"ח וההולכים בשיטתו, שבדיעבד ניתן לדון אף שלא בפניו, ועל סמך זה נקבע הדבר בתקנות הדיון. מכל מקום, בנדו"ד דמיירי בעיגונא, נראה שגם החולקים על הב"ח יודו שניתן וצריך לדון בדבר אף שלא בפניו, וכעולה מדברי הרשב"ש.

נציין עוד כי ביה"ד בעסקו בתביעה לחיוב בגט כמעט שלא עסק בטיב יחסי הצדדים קודם לפירוד, אלא בעיקר בעובדה הידועה לכל והיא שהבעל עזב את הארץ. לפיכך, אי נוכחותו של הבעל בדיונים, אינה מגרעת מיכולתו האובייקטיבית של ביה"ד לדון בבקשה לחייב את הבעל בגט.

ב. כפיה על גט בבעל שברח

כתב הטור (אבן העזר סימן קנד), בשם תשובת הרא"ש (כלל מג, סימן יג):

"וששאלת אשה שיראה מבעלה שילך לארץ אחרת ושואלת שיגרשנה או שישבע שלא ילך. תשובה: אם ידוע שדעתו לילך ישביעוהו שלא ילך או יכפוהו שיגרשנה לזמן קודם שילך".

כלומר, הרא"ש סובר כי כאשר ידוע על אדם העומד ללכת לארץ אחרת ולעגן בכך את אשתו, ניתן לכופו לתת גט לזמן, דהיינו שאם לא יחזור עד זמן מסוים, תהיה האשה מגורשת ממנו.

כן נפסק בשולחן ערוך (קנד, ח-ט):

"אם ידוע שהאיש רוצה לילך לארץ אחרת, ישביעוהו שלא ילך או יכפוהו שקודם שילך יגרש אותה לזמן".

יש לבאר מה טעמו של הרא"ש שניתן לכפות גט על מי שעזב לארץ אחרת, הרי לדעתו (יבמות פ"ו סי"א) יש להחמיר ואין לכוף אלא באותם שאמרו בתלמוד במפורש שכופין.

בשו"ת הריב"ש (סימן קכז) ביאר את דברי הרא"ש אגב עסקו בדין בעל שפרש מאשתו, עי"ש, וז"ל:

"...שהיו יכולין לעכבו שלא יצא מן העיר בזולת רשותה, בעד מצות עונה שהוא מחוייב בה מן התורה. ואם לא רצה לשוב במצות הב"ד, מנדין אותו, כמו שמנדין מן הדין לגברא דלא ציית דינא, וכ"ש שעובר על ד"ת. אף על פי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאינן לוקיין על לאו של עונתה לא יגרע, לפי שהוא לאו שאין בו מעשה, ואין לוקיין עליו, מ"מ מנדין אותו, או מכין אותו, עד שיקבל עליו לקיימו. ואם הוא מעצמו, כדי להנצל מזה, יגרש, אין זה מעושה, שהרי אין ב"ד כופין אותו על הגט כלל, אלא לקיים מצות עונה כפי יכולתו, כמו שחובה עליו מן הדין [...] וכתב בס' אה"ע, שנשאל הרא"ש ז"ל, באשה שיראה מבעלה שילך לארץ אחרת, ושואלת שיגרשנה, או שישבע לה שלא ילך. והשיב: אם ידוע שדעתו לילך, ישביעוהו שלא ילך, או יכפוהו שיגרשנה לזמן קודם שילך; ע"כ. הנה, שכיון שאומרים לו: או תעשה המוטל עליך מן הדין, או תגרשנה, אין זה כפייה על הגט במוחלט, אלא שכופין אותו על מה שיש לו לעשות מן הדין, ואם יגרשנה יפטר. עם היות שהרב ז"ל עצמו סובר, שלעולם אין כופין על הגט, אלא באותן שהזכירו כן חכמים בפירוש, כמ"ש בסמוך".

חזינן אפוא שהכפייה כלל אינה על הגט אלא בדרך ברירה על חיובו במצוות עונה, ואם אינו רוצה לקיים חיובו, ומעדיף לגרש, אין בכך עישוי על הגט.

גם בביאור הגר"א (שם, ס"ק מח) ביאר באופן זה עפ"י הריב"ש, וציין לדברי הרמ"א (קנד, כא):

"וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא, ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים, שלא יהא הגט מעושה (טור בשם הרא"ש) [...] אבל מי שאינו מקיים עונה, יכולין לנדותו ולהחרימו שיקיים עונה או שיגרש, כי אין זה כפייה, רק לקיים עונתו, וכן כל כיוצא בזה (ריב"ש סימן קכ"ז)".

אמנם מדברי הגהות על הטור מהתוספות יום טוב, משמע שביאר אחרת את טעם הרא"ש, וז"ל:

"כיון שיש חשש עיגון, לא נאמר שאין כופין אותו אלא במה שאמרו חז"ל כדלעיל".

מדבריו עולה כי הכפייה אינה בדרך ברירה על חיוב עונה, אלא שבמקום עיגון כופין על הגט, אף שלא בדרך ברירה.

לביאור זה בדברי הרא"ש מצינו סמך בראשונים, וכדלקמן.

הרשב"ש (סימן שפג) תלה את דברי הרא"ש בכך שסובר כדעת רב, לפיה "האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה" (כתובות סג, ע"א), ואף הפוסקים כשמואל, שעד שכופין אותו להוציא, יכפוהו לזון, מכל מקום, יודו שכאשר מבטל כל ענייני האישות, עונה ומזונות, יש לכופו לגרש, וז"ל:

"והסכמתם של בעלי סברא זו היא שבשביל מזונות בלבד לא כייפינן בשוטים, וכן גבי בטול עונה בלחוד לא כייפינן בשוטים, אבל בהתחבר שניהם כאחד בטול עונה ובטול מזונות כגון זה שאינו רוצה לא לחלוץ ולא ליבם שהרי מנע ממנה כל ענייני אישות כופין אותו. וכן אני אומר שמי שרוצה ללכת לארץ רחוקה ולעגן אשתו, אפילו מניח ביתו מלא, מונע ממנה כל ענייני אישות שמי נודע כמה יהיה מהלכו, א"כ הרי הוא מונע ממנה כל ענייני אישות וכופין אותו לגרש. וזכינו למצוא עיקר דין זה שכתב הרא"ש ז"ל בתשובתו והוא מוסכם מהכל".

כן מצינו בתוס' (כתובות ע"א) לגבי כפייה על יבם, וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"והיהיא דהחולץ דחוזרין אצל גדול למיכפייה לכנוס או לפטור היינו לפי שמונע ממנה כל ענייני אישות בין תשמיש המטה בין מזונות, אבל משום תשמיש המטה לחודיה או משום מזונות לא".

וכן הוא בתוס' ביבמות (סד, ע"א).

הדברים נתבארו באר היטב בלשונו הזהב של הזקן אהרן (הלוי, סימן קמט):

"אבל כשאין הבעל עם האשה כלל אין צורך למשנת כופין, שלא אמרו חכמים תעמוד אשה בלתי בעל, כי לא תהו בראה לשבת יצרה לעמוד בלי שאר כסות ועונה ואין צורך שימנו אותו עם המומין כי אין היקש בין ההעדר ובין המציאות אף על פי שאינו מציאות שלם, על דרך שאמרו טב למתב טנדו מלמתב ארמלו [...] וכן מי שהניח אשתו עגונא באלמנות חיות ואינו זן ומפרנס ובא עליה כדרך כל הארץ, כופין אותו לגרש".

דהיינו כל אותם מקרים בהם יש לדון אם כופין או לא, הם במקום בו יש מציאות של בעל, אך יש בה חסרון. אולם במצב עיגון, בו אין כלל מציאות של בעל, אין כל צורך במשנת כופין.

כן מצינו גם בשו"ת חכם צבי (סימן א) שכתב:

"אבל היותר נראה לי נכון הוא דבכל המצות כופין מלבד בגיטין וחליצות הוא דאין כופין. אלא משום עיגון דידה או כל הנך שמנו חכמים בפ"י".

חזינן דאף הוא נקט בנפרד כפייה במצב עיגון של האשה וכפייה באותם שמנו חכמים.

לסיכום, מצינו בדעת הרא"ש, שנפסקה להלכה בשו"ע, כי מי שעוזב את אשתו והולך לארץ אחרת, כופין אותה לגרש. יש שביארו שכוונתו לכפייה על חיובו בעונה, וממילא אם מגרש מכח זה, אין בדבר עישוי על הגט. לעומתם, יש שביארו שהכפייה היא על הגט, מפני שמונע מהאשה כל ענייני האישות. לקמן נראה נפקא מינה בין הביאורים הנוגעת לנדו"ד.

ג. בעל שברח לחו"ל לאחר שאשתו מרדה בו

והנה בנדו"ד טען הבעל כי קודם עזיבתו, נמנעה האשה במשך שנתיים מהליכה למקוה. אם כן, היה מקום לטעון כי בכהאי גוונא אין להתייחס לבעל כמורד מענייני אישות, שהרי האשה היא זו שבתחילה מנעה את הבעל מכך, ובריתתו מהארץ לא שינתה מאום.

התשובה לטענה זו היא כי, ראשית, אין בידינו כל ראיה שאכן האשה היא זו שגרמה לפירוד בתקופה שקדמה לעזיבת הבעל. בשל היעדרו של הבעל מהדיונים, ביה"ד לא דן בהרחבה בנסיבות הקרע.

אולם, גם אם היינו מקבלים את דברי הבעל ככתבם, עדיין אין בכך כדי לשנות מהאמור לעיל, דהנה מצינו במשנה למלך (פ"ב מהלכות גירושין ה"כ) שהסתפק האם תשובת הרא"ש הנ"ל שכופין את הבעל, נאמרה גם במקום בו האשה מרדה בו, וז"ל:

"ונסתפקנו במורדת אם כופין שיגרשנה לזמן דאפשר דדוקא ביושבת תחת בעלה והוא רוצה לילך חוץ לעיר דין הוא דכפינן ליה שיגרשנה לזמן. אבל במורדת שאינה רוצה להיות עם בעלה לא כפינן ליה. שוב ראינו להרא"ש בתשובה (כלל מ"ג סי' ח') שנשאל על המורדת על בעלה שיש מקומות שנהגו לכוף את הבעל לגרש ודחה מנהג זה בשתי ידים, וכתב בסוף התשובה כדברים האלה ואתה דיין בדבר זה תחקור על הדבר אם יש ממש בדבריה ואם דעתו לעגנה ראוי הוא שתסמוך על מנהגכם בעת הזאת לכופו ליתן גט לזמן עכ"ד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והנה המדקדק בדבריו יראה דלא הסכים לכוף במורדת אלא באם יש ממש בדבריה ושדעתו לעגנה ודוקא במקומות שנהגו לכוף במורדת לגרשה בגט מוחלט הורה לכוף בגט לזמן. וא"כ במקומנו שמעולם לא נהגו לכוף במורדת פשיטא דאין כופין לגרש בגט לזמן".

יוצא אפוא, שלמנהגנו שאין כופין את הבעל לגרש את המורדת, אין לכופו ליתן גט לזמן כאשר האשה מרדה, אף שדעתו לצאת למקום אחר ולעגנה. וא"כ לכאורה בנידו"ד אם נכונה טענת הבעל על מרידת האשה, אין לכופו.

אמנם נראה שכל זה הוא דווקא במי שלא עזב את האשה, אלא רק דעתו לפרוש לעיר אחרת לתקופה לא מוגדרת, ונהגו בכגון זה לתת גט לזמן, אך במקום בו יצא לארץ אחרת לתקופה ארוכה, אזי אף שהאשה החלה במרידה, מאחר שכעת המרידה היא הדרית, יש מקום לכופו בגט, ובהתבסס על שיטתו הידועה של רבינו ירוחם (ספר מישרים נתיב כג ח"ח), וז"ל:

"כתב מורי ה"ר אברהם בן אשמעאל, כי נראה לו שאשה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה, והוא אמר אנא נמי לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט, מסתברא דאין דנים אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא, אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא דילמא הדרי בהו, לאחר שנה כופין אותו לגרש."

בהסתמך על כך כתב הגר"א לביא שליט"א (תיק 1022249/6), אף הוא בנדון של בעל שברח לחו"ל, כי אין חילוק בין מקרה בו הפירוד החל במרידת הבעל, שעזב לחו"ל, לבין מקום בו הפירוד החל בעטיה של האשה, וז"ל:

"גם אם הבעל היה מתגורר בארץ בנסיבות המתוארות לעיל, כשהבעל פותח תיק גירושין ובמעשיו מוכיח שאינו רוצה שלום בית, אין לו זכות לעכב את הגט, ואפילו אם אשתו מרדה בו ואפילו אם האשה התחילה במרידתה הבעל אינו רשאי לעגנה, ואם הוא אינו רוצה לחיות עמה חייב לגרש וכופין אותו על כך, כמו שכתב רבינו ירוחם [...] מדבריו למדנו שגם אם האשה החלה במרידה, אם הבעל מורד בה ואינו רוצה בשלום בית כופין אותו לגרש. ואע"פ שבמורדת אפילו במאס עלי אין כופין או מחייבים את הגירושין, כדעת הראשונים החולקים על הרמב"ם, בכל זאת אם לאחר מכן גם הבעל הודיע שאינו רוצה בה אך אינו רוצה לתת גט, לאחר י"ב חודש כופין אותו."

יוצא אפוא שגם אם האשה היא זו שהחלה במרידה, מאחר שעתה אף הבעל מורד בה, כופין את הבעל לגרשה.

הן אמנם הבעל ציין בדיון הראשון כי מבחינתו היה עושה מאמץ עבור הילדים, אך נראה שדברים אלו הינם מהשפה ולחוץ. שהרי בעל שבאמת היה רוצה לנסות שלום בית, לא היה עוזב את אשתו וילדיו למשך שנה וחצי, וכלל אין נראה שמתכנן לחזור ארצה בקרוב.

נוסיף לכך את דבריו הידועים של הגר"ח פאלאג'י זצ"ל, בספרו חיים ושלום (ח"ב סי' קיב):

"אלא שבדרך כלל אני אומר כל שנראה לב"ד שהיה זמן הרבה נפרדים ואין להם תקנה, אדרבא צריך השתדלות הרבה להפרידם זמ"ז ולתת גט [...] פעמים שהאיש רוצה לגרש והאשה אינה רוצה וכדי להנקם מהאיש מעכבים הדבר שלא לש"ש עתידים ליתן את הדין [...] והנני נותן קצבה לדבר הזה אם יארע איזה מחלוקת בין איש לאשתו וכבר נלאו לתווך השלום ואין להם תקנה ימתינו עד זמן ח"י חדשים ואם בינם לשמים נראה לב"ד שלא יש תקנה לשום שלום ביניהם, יפרידו הזוג ולכופם לתת גט עד שיאמרו רוצה אני."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועיין בפסק דין בתיק 113995/3 מה שכתבנו בביאור שיטתו.

בנדו"ד כבר חלפו עברו להם קרוב לח"י חודשים בהם לא ראו איש את רעהו, ועוד טרם לך, יותר מח"י חודשים בהם לא שרר השלום במעונם, על כן לדבריו ודאי שיש להפרידם.

ד. האם מי שמחייבין או כופין אותו לגרש יכול להתנות תנאים?

ידועה שיטת המהרשד"ם (אבן העזר סו"ס מא) לפיה אם הבעל ניאות לגרש את אשתו, אך רוצה להתנות תנאי סביר, לא ניתן לכופו לגרש אלא אם יתקיים תנאו, וז"ל:

"ואמרתי אני בלבי שאין ספק שאפי' שאותם שאמרו חכמים במשנה בפ' המדיר ואלו שכופין מוכה שחין כו' שלא אמרו שכופין אותו לגרש אלא אם אינו רוצה לגרש כלל אבל אם ירצה לגרש אלא שרוצה להטיל אי זה תנאי בגט בזה ודאי לא אמרו שכופין לגרש בלא תנאי ומי שיכוף בדרך זה כמעט הייתי אומר שחזר ונפל במכשול הכפיה אלא שעד עתה לא מצאתי מקום להתלות ובחפשי בדין התנאי מצאתי בב"י א"ה ס' קמ"ג לשון א' נר' לי להעתיקו הנה כי נר' לע"ד מסכים לדברי ולא לבד אני אומר שמה שאמרתי הוא על צד היותר טוב אלא שהוא דין או קרוב לדין כמו שאבאר בס"ד וז"ל מצאתי בס"ה דינים שכתב בסוף ספר חזה התנופה אעפ"י שנותן גט לאשתו על מנת שלא תלכי לבית אביך שהגט כשר והתנאי קיים אין לשום אדם שישתדל בגט שיתן בתנאי כזה כי אין ספק שלא יתקיים התנאי הזה שאי אפשר שתעמוד על נפשה מלכת לבית אביה ונמצא גט בטל ובניה ממזרים למפרע אם המגרש הזה מאלו שכופין לגרש ולא רצה לגרש רק בתנאי זה אין שומעין לו וכופין לגרש בלא תנאי זה עכ"ל. ראיתי וישמח לבי שהרי כל מעיין יראה שקל להבין מתוך זה הלשון שנתבררה כונתו שהנה כתב שני פעמים מלת זה והיה ראוי שיאמר רק בתנאי ותו לא אלא ודאי דוקא תנאי זה שכמעט נמנע להתקיים הוא דקאמר שכופין לגרש בלא זה הא תנאי אחר שנקל לקיים אין ספק שהכופה לגרש בלא תנאי מרבה ממזרים לדין דקי"ל דאין כופין אפי' במאיס עלי...".

אמנם בתשובת מהרש"ם (ח"ה סימן ס) העיר על כך, וכתב שמדברי הרשב"א (הו"ד על ידי הב"י בבד"ה סימן קמג) מוכח אחרת, דז"ל (ח"ד סימן רנו):

"אלא לעולם, כל שהוא חיוב להוציאה, אינו רשאי להתנות עליה שלא תנשא לכל מי שתוצה, וכל מי שגרש כן, כופין אותו שיחזור ויגרש בגט גמור, בלא תנאי. ואפי' במי שגרש מדעתו בתנאי כן, כופין אותו לגרש בגט גמור".

ב"עטרת דבורה" (סימן צא) העיר כי יש להניח שמהרשד"ם לא ראה תשובה זו של הרשב"א. בפני מהרשד"ם לא היה ספר בדיק הבית של הבית יוסף שהודפס חמש עשרה שנה לאחר פטירת מהרשד"ם, וכן לא ראה את חלק ד' מתשובות הרשב"א שהודפס למעלה ממאה שנה לאחר פטירתו.

וב"ערוך לחם" (סימן קמג) כתב על דיוקו של המהרשד"ם מספר "חזה התנופה":

"ונ"ל דלא שבקינן מאי דקאמר הרשב"א בהדיא משום דיוקא דאפשר דלרוחא דמלתא קאמר, א"נ כך היה המעשה שהשיב עליו, ולא תידוק מידי".

גם בשו"ת רשב"ש (סימן שפג) מצינו שלא כדברי המהרשד"ם, וז"ל:

"אבל שלא ברצונה אינו מתנה הוא, כגון אותן שכופין להוציא מחמת טענת אשה משום שהדין נותן לגרש, כגון אותם המוזכרים בפרק המדיר וזולתן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהדין נותן לגרש, למה יתנה עליה יקוב הדין את ההר, ואם אינו רוצה לגרש בלא תנאי רישיה להוי”.

ובאמת יש לבאר בדעת המהרשד”ם, איזו תועלת יש בכפיה, אם יוכל הבעל להתנות כאוות נפשו ובכך לסכל את חיובו לגרש.

אכן ניתן ליישב כי גם המהרשד”ם הגביל את יכולת הבעל להתנות בכך שיהיה זה תנאי שנקל לקיימו. ויש לדון האם התנאים שמתנה הבעל בנדו”ד הינם אכן תנאים אשר נקל על האשה לקיימם, בפרט שחלק מתנאי הבעל הינם תנאים כספיים, שנראה כי עפ”י דין תורה אין האשה מחויבת בהם, כגון חובות שנצברו במהלך חיי הנישואין, שנכללים בגדר חיובו של הבעל לזון ולפרנס את אשתו, וכבר דנו בכך בכמה פסקי דין, ועייין בפד”ר (ח”ה עמ’ 79) דלדעת הגריש”א זצ”ל יכול להתנות תנאים כספיים. אך ודאי שיש לבחון אם אכן נקל לקיימם, ראה פס”ד של הגר”ח איזירר זצ”ל (שורת הדין ח”י, עמ’ קצב ואילך), וז”ל:

”בתנאים של דרישות כספיות. כתבנו בגוף הפס”ד שכל דרישה כספית שהאשה אינה חייבת בה מפחיתה את הכסף שהיא מקבלת מכתובתה, ולכן אין לבעל המחויב בגט זכות לגרום ע”י תנאיו לפחות מכתובתה.

במקרים שהדרישה הכספית אינה מפחיתה מערך הכתובה המגיע לאשה (כגון שאין לאשה זכות כתובה מאיזו סיבה שתהיה), אזי יש להבחין בין דרישה כספית מתמשכת שיש לדמותה לתנאי מתמשך של שב ואל תעשה. לבין דרישה חד פעמית. גם בדרישה חד פעמית יש פעמים שהדרישה כ”כ מקוממת שהאשה לא מסוגלת נפשית לקיימה ואז ביה”ד לא יאשר את התנאי”. עי”ש.

עוד יש להתבונן אם דברי המהרשד”ם שייכים בנדו”ד, לאור האמור בפד”ר (כרך כא, עמ’ 181) בפס”ד של הגר”נ פרובר, הגר”י גולדברג והגר”ש ביבי שליט”א, בו עמדו אף הם על השאלה הנ”ל, וז”ל:

”ולכאורה הדברים מוקשים וצריכים ביאור, הכיצד יתכן שאדם שכופין אותו לגט יוכל להטיל תנאי בגט והרי הגט ניתן שלא ברצונו, וא”כ איך יוכל לתת הגבלות בגט, הרי האפשרות לעשות תנאים לא נאמרה אלא בדבר שאדם נותן או מקנה ע”פ רצונו ולכן ביכולתו לתת או להקנות ע”פ תנאיו משא”כ במקום שהאדם כפוי לעשותו ולא ברצונו תליא כיצד יוכל לעשות תנאים.

ולפי דברינו הנ”ל יש לתת ביאור וטעם לדברי מהרשד”ם אלו, שהרי כל אלו הכופין שבסוף המדיר אין כל אשמה תלויה בבעל, ואין הוא אשם שנהיה בעל פולפוס או מוכה שחין, וכמו”כ הרי האשה לא מעוניינת בו כלל, וסבר המהרשד”ם שכל סיבת החיוב במקרים אלו נובע מעיגון האשה ולא מחמת חיובי בעל לאשה שהרי אין היא מעוניינת בו ולא רובצת עליו אשמה, ולכן סבר המהרשד”ם אם כל חיוב הגט נובע מתביעת האשה שאין רצונה להיות עגונה, אם כן במקום שיש ביכולתה לקיים בנקל את תביעתו של הבעל לא נחשבת האשה כעגונה היות וביכולתה לפתור את עגינותה ע”י שתעשה את בקשת הבעל”.

לדבריהם, דינו של המהרשד”ם אמור באותם שהוזכרו שכופין עליהם, שהאשמה אינה בבעל, אלא שיש לכוף על הגט מחמת מצבו, כגון בעל פולפוס או מוכה שחין. ומאחר שאין הקולר תלוי בצוואר הבעל, זכותו להתנות תנאים סבירים. לפי זה בנדו”ד בו סיבת החיוב הינה בגרמתו של הבעל, בשל בריחתו לחו”ל, יש מקום לומר שאף המהרשד”ם יודה שאינו רשאי להתנות תנאים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם הדבר אינו מוכרח בדעת המהרשד"ם, אף שהתייחסותו אכן היתה לאותם שכופין עליהם, כמובא בסוף המדיר.

ונלע"ד להעלות הסתייגות נוספת בדבר שייכותה של שיטת המהרשד"ם בנדו"ד, לאור מה שחקרנו לעיל בדברי הרא"ש שכופין על הגט בבעל העוזב את אשתו לארץ אחרת, אם כוונתו לכפייה על הגט ממש, או שמא כוונתו לכפייה בדרך ברירה על מצוות עונה, וכעולה מהריב"ש, והגר"א בביאורו כנ"ל. ממילא, אם נאמר שהכפייה אינה ישירה על הגט, אלא על חיובו במצוות עונה, הרי אפשר שדברי המהרשד"ם אינם נוגעים לכך, שהרי דיבר רק על תנאי בגט, שכשם שהמגרש ברצונו יכול להתנות תנאים בגט, כך גם המגרש בכפייה יכול להתנות תנאים בגט (ראה פס"ד של הגר"ח איזירר זצ"ל, שורת הדין ח"י, עמ' קצד), אך כאשר הכפייה אינה ישירה על הגט, מנ"ל שיכול להתנות.

למרות כל האמור, ביה"ד סבור כי עדיין ניתן להגיע להסכמות באמצעות מו"מ רציני בין הצדדים. הצלחת המו"מ תלויה באשה ובב"כ לא פחות מאשר בבעל. עם זאת, בשל הזמן הרב שחלף, והתנאים החדשים שהבעל מציב, ביה"ד מבהיר כי לא יאפשר הצבת תנאים בלתי סבירים, ויגביל את זמן המו"מ לכ-30 יום נוספים בלבד. מן הראוי להבהיר, שאם ביה"ד יתרשם שהאישה וב"כ לא עושים כלל מאמץ לנהל מו"מ ענייני, ביה"ד יקפיד את החלטתו לחיוב בגט ולמזונות מעוכבת מחמתו, וכאמור להלן.

ה. חיוב הבעל בגט מצד מצוות פריה ורביה

נוסיף עוד, כי לבני הזוג שלשה בנים, וא"כ הבעל טרם קיים חיובו במצוות פריה ורביה, שהרי לא הוליד בת, מצווה שלא יוכל לקיימה כל עוד לא יגרש את אשתו וישיא אחרת תחתיה.

דין כפייה על מצוות פרו ורבו, מובא בשולחן ערוך (אבן העזר א, ג):

"מצוה על כל אדם שישיא אשה בן י"ח [...] ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא, ב"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה [...] הגה: ובזמן הזה נהגו שלא לכוף על זה [...] ואפילו נשא אשה ושהה עמה עשרה שנים לא נהגו לכוף אותו לגרשה, אף על פי שלא קיים פריה ורביה, וכן בשאר ענייני זיווגים. (ריב"ש סימן ט"ו)"

חזינן מדברי הרמ"א כי בזמננו לא נהגו לכוף על קיום מצווה זו, (אמנם עיין בפת"ש שם, סק"ה, בשם קרית מלך רב), וודאי שאין לכוף כאשר הוליד בנים או בנות (עיין רמ"א קנד, ו), מ"מ יש לצרף ענין זה לחיובו של הבעל בגט.

אחר החיפוש, נמצאה תשובת רבי אליעזר אשכנזי (שו"ת הרמ"א, סימן צו), שנשאל אף הוא באשר לבעל שעזב את אשתו והיה נע ונד ממקום למקום, ובין דבריו דן אף בכפייה על מצוות פריה ורביה, וז"ל:

"עוד נראה לי דכיון שנראה לבית דין שרחל הנזכרת מחמת רוע מעללי ראובן מאסה בו, עתה שיש חרם רבינו גרשון שלא לישא אשה אחרת והוא לא קיים פריה ורביה שאין לו בת, ראוי לכופו מחמת פריה ורביה. כן השיב מוהר"ר יצחק בר משה הביאוהו בתשובה השייכת להלכות גירושין ועם היות שאחר כך כתב שקשה הדבר שאם כן עשינו תקנה לפרוצות, הנה תראה משם שבסוף דבריו מסר הדבר לב"ד. ודע שכן, שהרי מוהר"ר יצחק הנ"ל לא נשאל אם כופין על פריה ורביה אבל נשאל שהיא לא היתה רוצה בו, והוא משיב למה שלא נשאל, ומה מסר לב"ד אם קשה הדבר לעשות תקנה לפרוצות. אלא ודאי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמסר לב"ד לראות אם יש בדבריה חשש פריצות, ואם לאו שיכפוהו משום פריה ורביה וכו'. נראה מכל אלה שבכל מקום שאנו רואים שאין חשש לדבריה לפריצות ויש לנו מקום לכפותו כדין דהאי דפריה ורביה כופין אותו".

(ועיין שם בסימן לו, תשובת רבי ברוך עזיאל חזקיהו שדן באותו המקרה).

עולה מדבריו שכאשר אין מקום להמשך נישואי הצדדים, והבעל מנוע מלשאת אשה אחרת, בשל חרם דר"ג, ראוי לצרף כסניף לכפייתו או חיובו של הבעל גם את חובתו בפו"ר. יש לציין שגם בדברי ר"א אשכנזי מדובר במי שכבר הוליד, אך לא הוליד בן ובת.

בדבריו מסתמך רבי אליעזר אשכנזי על תשובת האור זרוע (הובאה בתשובות מיימוניות נשים סימן לד), וז"ל:

"ואשר שאלת במקודשת ודאי דהלכה והדרה בה איהי, אם יש כח ביד ב"ד לדחוק את המארס שיגרש או תשב עד שתלבין ראשה, לא פירשת אמאי הדרה בה [...] מיהו נראה בעיני הואיל ואיכא השתא תקנת ר"ג זצ"ל שאינו יכול לישא אחרת והוא לא קיים פריה ורביה נראה בעיני שכופין אותו להוציא כדי שיוכל לישא אחרת ולקיים פריה ורביה, כההיא דסוף הבא על יבמתו (סה ב) הוא אומר הפילה פעמים והיא אומרת ג' אמר רבי יצחק עובדא הוה וכו', פי' הוא אומר הפילה תרי זימני ולא אוציא היא מהימנא וכופין אותו, ופר"ש זצ"ל לא שהיא תובעת גירושין אלא שעלינו לכופו לקיים פריה ורביה, אלמא שבעבור פריה ורביה כפינן ליה, הכא נמי הואיל שאינו יכול לישא אחרת בעבור תקנת ר"ג כפינן ליה לגרשה בגט. וכן נ"ל מדין תורה אך שקשה הדבר שא"כ עשינו תקנה לפרוצות, ולכופה להנשא לו אינה תקנה טובה דאין אדם דר עם נחש בכפיפה הילכך יעשו ב"ד כפי ראות עיניהם. יצחק ב"ר משה נב"ה".

והנה אף שכך הכריע האו"ז בזמנו, הרי אין בכך כדי לשנות את עדותו של הרמ"א כי לא נהגו בזמננו לכוף על פו"ר. אמנם מדברי רבי אליעזר אשכנזי ששימש כאב"ד בקראקא לאחר הרמ"א, ונלב"ע ארבע עשרה שנים לאחר הסתלקות הרמ"א, יש מקום להביא ראיה. ואפשר שיש לחלק בין המצבים לגביהם כתב הרמ"א שאין כופין על פו"ר, לבין נדון זה.

ובאופן פשוט נ"ל שאף לשיטת הר"א אשכנזי לא נהגו לכוף על פו"ר, אך ודאי שהדבר חזי לאיצטרופי לנימוקים אחרים לכפייה או חיוב בגט, כבנדון דידיה, ואף בנדון דידן. ועיין ב"שורת הדין" (ח"ו, עמ' ריט) בפס"ד של הגרא"צ שינפלד זצ"ל שצירף זאת כסניף לחיוב הבעל בגט, וציין שם לפד"ר חלק יב (עמ' 341) שצירפו טעם זה כסניף לחיוב הבעל בגירושין ובפד"ר חלק ג (עמ' 16-18) שצירפו סברא זו אפילו לכפיית גט.

גם בזאת אפשר שלא שייך דיונו של המהרשד"ם, שדווקא כאשר חיובו הוא על הגט, אזי יכול להתנות תנאים, כשם שהמגרש ברצון יכול להתנות, אבל כאשר חיובו הוא על מצוות פו"ר מצד עצמו מהיכא תיתי שיוכל להתנות תנאים על חיובו זה.

ו. כפייה או חיוב גט באמצעות שליח

בשולי הדברים נעיר כי גם אם יש לכוף או לחייב את הבעל ליתן גט לאשתו, יש לדון אם ניתן להכריחו לעשות כן באמצעות שליח, וכפי שהעיר בשו"ת עונג יום טוב (סימן קסח):

"ודע דאפילו באותן שכופין אותו להוציא כגון מי שרוצה לעגן אשתו כמבואר (בסי' קנ"ד) מ"מ אם הוא כגוונא דאתא לפני כת"ר שהמגורשת אינה כאן רק שצריך לעשות שליח להולכה לגרשה אין יכולין לכופו לעשות שליח דנהי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דמחויב לגרשה מ"מ אינו מחויב לגרשה ע"י שליח ותבא אליו ויגרשה ועשיית השליחות באונס לאו כלום הוא אם לא שיאמר בפירוש שעל עשיית השליחות אינו מקפיד אבל בלא"ה לא. ויש להביא דוגמא לזה ממ"ש התוס' בהא דאמרינן בזבחים (דף ג') אשה מסתמא לאו לגירושין עומדת דאפילו אם זינתה מ"מ לאו להתגרש בגט זה עומדת ע"י ש. אלמא דאף דהא דמחויבת להתגרש עושה הכתיבה לשמה אף בסתמא. מ"מ כיון דמצי לגרש בגט אחר אינו חל על כתיבה זו לשמה דנימא סתמא כלשמה דמי וה"נ דכוותה דאע"ג דהחויב שמחויב לגרשה עוקר דין אונס מהגירושין. מ"מ כיון דיכול לגרש בעצמו או ע"י שליח אחר לא חייל דין רצון על עשיית השליחות דהא יכול לגרשה ע"י שליח ומיקרי עשיית השליחות באונס. ואף לפי מה שהסברנו דברי הר"מ ז"ל דהטעם בגט מעושה ע"י ישראל כדין משום דכיון שאינו יכול להפיק זממו למנוע מלגרשה גמר ומגרש. וא"כ אפשר לאמר גם בזה כיון דמחויב לגרשה ואינו יכול למנוע עצמו מזה מחמת כפייתו גמר ומתרצה גם על עיקר הגט גם על עשיית השליחות. מ"מ הא כתב הר"מ ז"ל שם דלהכי לא מקרי אונס דכל מה שאדם מחויב לעשות אין זה אונס וכאן נהי דמחויב לגרשה מ"מ אינו מחויב לעשות שליח כן נראה לי".

אם כן, בנדו"ד בו גילה הבעל דעתו מספר פעמים שאין מניעה מצידו משליחת הגט לאשתו, ניתן לסדר את הגט אף באמצעות שליח, בלא כל חשש.

ז. מזונות מעוכבת מחמתו

לאור מה שהעלינו בדבר חיובו של הבעל לגרש את אשתו, יש לדון בתביעת האשה במזונות מעוכבת מחמתו.

נזכיר בקצרה את יסוד הדברים מהגמרא בכתובות (צז ע"ב):

"אמר ר' זירא: כל מקום שאמרו מגורשת ואינה מגורשת - בעל חייב במזונותיה".

ופרש"י (שם), משום דמעוכבת בשבילו להינשא.

ובשו"ת מהרי"ט (ח"א סימן קיג) למד מכאן חיוב מזונות בבעל שחויב לגרש אשתו, וז"ל:

"ומכל מקום נהי דלא מצי כייף לה אלא אמרינן ליה שיוציא ויתן כתובה וכפיה במילי וקרינא ליה עבריינא אבל לכופו בשוטינן כדין האומר איני זן ואיני מפרנס לא כייפינן ליה... ומזונות נמי נראה דיש לה כל זמן שאינו מוציאה בגט שהרי גדולה מזו אמרו בפ"ק דמציעא כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה, אף על פי שנתן לה כתובתה, כל זמן שהיא מעוכבת מלינשא מחמתו."

ועיין עוד פד"ר ח"א, עמ' 74, ח"ד עמ' 161 ועטרת דבורה (סימן מ), ואכמ"ל.

לפיכך, כל עוד הבעל נמנע מלסדר גט לאשתו, ובשל העובדה שפרנסתה של האשה בתחום הצילום אינה פרנסה עם הכנסה קבועה, ולדבריה, בחודשים האחרונים, בתקופת הקורונה, היא לא מרוויחה כלל, יש לחייבו במזונות האשה ע"ס 1,500 ₪ לחודש.

מסקנה

א. יש לחייב הבעל לגרש אשתו בשל העובדה שבעזיבתו את הארץ הרי זה מונע מאשתו את כל ענייני האישות. גם לדבריו (שלא הוכחו), שהאשה החלה במרידה כלפיו זמן רב טרם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עזיבתו, הרי שיש לחייבו לאור דברי רבינו ירוחם שיש לכוף על הגט בבני זוג המורדים זה על זה, אף במקום בו החלה האשה במרידה. בנדו"ד יש לצרף את העובדה שהבעל טרם קיים מצוות פריה ורביה. מדעת רוב הפוסקים עולה כי הבעל אינו רשאי להציב תנאים במקום בו הוא מחויב לגרש את אשתו, וגם לשיטת המהרשד"ם שיכול להתנות תנאים שנקל לקיימם, ספק אם זהו המצב בנדו"ד.

ב. לפיכך יש לחייב את הבעל במזונות מעוכבת מחמתו ע"ס 1,500 ₪ לחודש.

ג. למרות האמור, ובשל העובדה שהבעל הביע נכונות לנהל מו"מ, ביה"ד מקפיא את החלטתו זו למשך 30 יום. על המגשר מטעם הבעל ליצור קשר עם ב"כ האשה תוך 7 ימים, על ב"כ האשה לשאת ולתת עמו ללא כל תנאים מקדימים של שני הצדדים. על המגשר ועל ב"כ האשה לעדכן את ביה"ד באופן מפורט תוך 14 יום, ולאחר מכן כעבור 14 יום נוספים, על התקדמות המו"מ.

במידה שביה"ד יתרשם כי האשה וב"כ מטרפדים התקדמות במו"מ, ביה"ד יקפיא את החלטתו למשך זמן נוסף. במידה שביה"ד יתרשם כי הבעל מתנה תנאים לא סבירים או שאינו פועל באופן נמרץ להצלחת המגעים, תיכנס החלטה זו לתוקף בעוד 30 יום.

פסק דין זה ניתן לפרסום בהשמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום כ"ד בכסלו התשפ"ב (28/11/2021).

הרב אברהם צבי גאופטמן

הרב עובדיה חפץ יעקב

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה